

характеристики, для осіб, які мають середню технічну чи середню медичну освіту не висуваються майже ніякі вимоги щодо стажу педагогічної роботи та підготовки з цивільної оборони, безпеки життєдіяльності та охорони праці.

Загальновідомо, що керівник будь-якого освітнього закладу не має права прийняти на роботу людину для викладання навчальної дисципліни (географії, фізики, математики, історії тощо) без спеціальної професійної підготовки. Виходячи з вищесказаного, можна сказати, що керівник навчального закладу не має права прийняти на роботу людину без відповідної педагогічної підготовки для викладання будь-якого предмета, крім основ безпеки життєдіяльності та основ охорони праці, які, за своєю складністю, зовсім не поступаються класичним дисциплінам.

Такий «допуск» до викладання курсу ОБЖ та ООП, на тлі гострого браку кваліфікованих кадрів, призводить до виникнення серйозних небажаних наслідків. Є випадки, коли курс ОБЖ ведеться людьми, які не пройшли навіть курсів підвищення кваліфікації і не мають будь-якої медичної або педагогічної освіти.

Розглядати ситуацію, коли на посаду викладача ОБЖ та ООП вступають люди, які не мають ніякої додаткової спеціальної підготовки, з точки зору підвищення вимог до викладацького складу та реалізації в навчальному процесі особливостей курсу ОБЖ та ООП, є вкрай складним завданням. Однак, це, не означає, що проблема не має розв'язку.

Огляд специфіки прийому на роботу вчителів за кордоном, є достатньою підставою для наступного висновку: вступу на посаду вчителя безпеки життєдіяльності повинен передувати обов'язковий попередній відбір на професійну придатність до педагогічної діяльності та спеціальна психолого-педагогічна підготовка. Для виправлення «викривлень» у сформованій практиці викладання в інститутах підвищення кваліфікації доцільно використовувати програми моніторингу, котрі дозволяють сформувати цілісне уявлення про стан індивідуального професійного розвитку вчителя ОБЖ та ООП і відкривають можливість для організації та здійснення педагогічної підтримки цього процесу з метою надання йому позитивної спрямованості, що визначається специфікою змісту моніторингу.

Щоб педагог досяг рівня професійної компетентності, необхідна тривала і ґрунтовна робота з формування у нього установки на безперервну освіту і самоосвіту, розвитку досить високої і стійкої самооцінки, самоповаги до себе як особистості, підготовки до інноваційної діяльності, формування позитивного ставлення до творчості, відходу від стандартності і одноманітності. Найважче в майбутній діяльності – змінити напрямок мислення. Закріплені в свідомості вчителів багатовікові норми і стереотипи (системна поведінка) передаються з одного покоління педагогів в інше, однак переломити негативні тенденції в змозі лише сама освіта і ключову роль в цьому процесі буде відігравати компетентність рядового вчителя. Вчитель не вільний від умов, в яких він живе і працює. Але він вільний зайняти ту чи іншу позицію по відношенню до них. Тому, зрештою, не вчитель повинен бути підвладний умовам, а швидше, умови підвладні йому. Свідомо чи несвідомо він вирішує, чи буде він протистояти несприятливим умовам, чи дозволить їм керувати собою.

Список використаних джерел:

1. Вершловский С.Г. Педагог эпохи перемен, или Как решаются сегодня проблемы профессиональной деятельности учителя / С.Г.Вершловский. – М.: Сентябрь, 2002. – 160 с.
2. Гафнер В.В. Культура безопасности и профессиональная деятельность педагога / В.В. Гафнер // Научное исследование и российское образование: идеи и ценности XXI века: Материалы VI междисциплинарной научно-практич. конф. аспирантов и соискателей. – Ч.2. – М., 2003. – С. 208–211.
3. Демин В.А. Профессиональная компетентность специалиста: виды и понятия / В.А. Демин // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2000. – №4. – С. 25-32.
4. Куркин Е. Школа на рубеже тысячелетий / Е. Куркин // Первое сентября. – 2000. – № 3. – С. 15-20.
5. Психологическое консультирование : проблемы, методы, техники. – Ростов-на-Дону: ЮРГИ, 2000. – С.278-187.

In-process examined ways of forming of professional jurisdictions. Basic reasons are exposed necessary for development and capture by a world competence view by professional qualities.

Key words: competence, teachers of technology, educational discipline, professional preparation.

Отримано: 14.08.2011

УДК 37.09112.0113

С. П. Величко

Кіровоградський державний педагогічний університет ім. В.Винниченка

ОСОБИСТІ ЯКОСТІ ВИКЛАДАЧА, ЇХ РОЛЬ І МІСЦЕ У ФОРМУВАННІ ПЕДАГОГІЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

У статті йдеться про актуальні педагогічні проблеми, що виникають на сучасному етапі суспільного розвитку на початку третього тисячоліття у зв'язку із підготовкою високопрофесійних педагогічних кадрів, і зокрема під час підготовки викладачів для вищої професійної школи. Розкриваються тісно взаємопов'язані особисті якості, як це впливає із аналізу взаємозв'язків у соціумі та культури і освіти, які є досить вагомими і значущими для формування педагогічних компетентностей та авторитету викладача ВНЗ.

Ключові слова: розвиток освіти, вища школа, педагогічні компетенції, викладач, особисті якості, авторитет.

Постановка проблеми. Кінець ХХ століття характерний доволі інтенсивним знеціненням, збідненням класичної інтелектуальної складової суспільства, що привело до значного зниження духовного життя людей з усіма наслідками, що звідси випливають, і навіть до втрати національної гордості, відповідальності, котра якраз найбільшою мірою здібна активізувати резерви суспільства, спрямовуючи їх на збереження державності, громадянської узгодженості.

Аналіз останніх досліджень [1; 2; 7; 8] та результати нашого комплексного аналізу [3; 4; 5] психолого-педагогічних досліджень та соціальних проблем суспільству недостатньо лише передових знань. Воно має заручитися і постійно збагачуватися вірою у майбутнє, прилучитися до традиційних духовних витоків, до тих загальнолюдських цінностей, котрі упродовж тисячоліть жили всі його початки. І тут серед різних аспектів заслугоує на особливу увагу система освіти, і зокрема вищої освіти.

Мета статті зводиться до виокремлення актуальних педагогічних проблем, що впливають із тісного взаємозв'язку між освітою і культурою та визначення їхнього впливу на підготовку високопрофесійних педагогічних кадрів, і зокрема виховання у викладачів ВНЗ особистих якостей для формування педагогічних компетентностей.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи історію віків і події наших днів, маємо констатувати, що усі засоби, здібні впливати на духовність і моральність у вихованні молодого покоління, повинні об'єднати свої зусилля, а відтак зводяться до синтезу та інтеграції освіти, науки, культури та інших напрямів у суспільстві.

За цих обставин маємо зауважити, що проблеми освіти як у найширшому змісті цього поняття, так й у зв'язку з професійною підготовкою фахівців педагогічної галузі та активних членів соціуму на найближче майбутнє, має базуватися на випереджаючій освіті. Цю проблему у вищій професійній школі можуть успішно вирішувати викладачі

нової генерації, що завчасно отримали відповідну професійну (фахову) і психолого-педагогічну освіту й разом з тим мають потяг до такого виду діяльності.

Одночасно наголосимо, що педагогічне захоплення – це не випадкове навіювання духу, а достатньо складна і строго виражена система цінностей та пріоритетів. Людина може навчитися багато чому, але їй нічого робити в ролі вчителя, якщо педагогічна діяльність не набула для неї суспільної значущості, не стала її власною цінністю.

Якщо ж підійти до аналізованої цінності з погляду педагогіки, яка базується на співіснуванні таких взаємопов'язаних принципів, як високий рівень самосвідомості, відчуття власної гідності, самостійності, дисципліни, незалежності суджень у співвідношенні з повагою до думки інших людей, здібність до орієнтування у світі духовних цінностей та в ситуаціях оточуючого життя, уміння приймати рішення і нести відповідальність за свої дії, здійснювати вільний вибір змісту своєї життєдіяльності, лінії поведінки, способів та ін., то на звання реального педагога у вищій професійній школі може претендувати далеко не будь-хто, котрий бажає обіймати таку посаду.

Народна педагогіка однаково як і життя взагалі проявляються у тому, як людина відноситься до оточуючих її інших людей, до оточуючого світу. Виходячи з цього, виховання взагалі передбачає розв'язання низки загальноосвітніх завдань, які можна віднести і до соціальних аспектів національної педагогіки, зокрема до таких з них:

1. Виховувати особисту відповідальність перед батьківщиною, людьми, врешті перед власною совістю за марно потрачений час, за свій колектив, за доручену справу, а особливо за ті недоречності, неправильні дії відносно тих, хто живе поряд, працює і займається відповідною діяльністю.

2. З метою формування креативного мислення, критичної оцінки себе, власних поступків, власної діяльності досить важливим аспектом у професійній діяльності викладача є уміння прощати, виховання самого бажання прощати, бо неуміння прощати іншу людину у першу чергу приносить шкоду тій особистості, котра не наділена таким відчуттям, у котрої не сформовані такі уміння, про що вона ніколи навіть і не замислюється.

3. Виховувати вдячність суспільству, колективу людей за створені благодіючі і благородні, комфортні умови для подальшого розквіту та вдосконалення людства і формування та розвитку особистості як найвищої цінності людства. Відчуття та потреба будь-якої людини у вдячності насамперед сприяє встановленню правильних і виважених взаємозв'язків між людьми, у їхніх стосунках, у соціумі.

Такий кардинальний поворот в освіті взагалі, і зокрема в педагогічній освіті до людини, в її індивідуально особистісному розвитку, до культури і суспільних стосунків приводить до зміни стратегії освіти, що зараз, й особливо в останнє десятиріччя, знайшло свій відбиток у запровадженій концепції подальшого розвитку освіти, де у навчальному процесі надається пріоритет розвитку й вихованню молоді, а в професійній освіті – першочерговими і значущими завданнями виступають проблеми формування особистості майбутнього фахівця. Одночасно варто наголосити, що без морально духовного виховання як невід'ємної складової навчально-виховного процесу, що має велике і досить вагомe значення у всіх аспектах розвитку особистості, відіграє досить суттєву роль у вдосконаленні різних сфер діяльності людини, бо її відсутність або зменшення ролі і вагомості цієї якості зупиняє прогрес взагалі і зокрема розвиток економіки, спотворює культуру, вироджує науку та відношення науковців до науково-дослідницької діяльності та її результатів [6].

Зрозуміло, що всі проблеми, пов'язані із виховними аспектами покладаються на вчителя у загальноосвітніх навчальних закладах (ЗНЗ) та викладачів вищих навчальних закладів (ВНЗ), де особливого і виняткового статусу набувають соціальні педагоги і висококваліфіковані викладачі ВНЗ. Тут провідним і визначальним ланцюгом в освітній системі стає сучасний викладач, незалежно від його наукового ступеня доктора чи кандидата наук та вченого

звання (професора, доцента чи асистента). А провідним ланцюгом освітньої системи взагалі слід вважати вищу школу, бо саме від неї залежить уся система освіти. Якщо вища школа не буде працювати у цьому напрямку, або її не буде, то розпадеться і середня школа. Якщо ж вища школа буде недостатньо уваги приділяти даному аспекту, то середню школу за цих умов ніколи не вдасться зробити дієвою, аби вона відповідала вимогам суспільства [3; 7; 8].

Таким чином, провідним елементом у даному ланцюзі має фігурувати сам викладач. Тому і стратегічні завдання, і будь-які інновації варто розпочинати з технологічної культури викладача – його духовно-морального виховання.

На наше глибоке переконання, у своєму розвитку освіта має орієнтуватися на зразок культури ХХІ століття як на середовище, котре дозволяє проростати пагонкам у вихованні відповідних рис особистості і живить їх, як цілісне соціально педагогічне явище, котре перероджує людей, що населяють певний простір, із простого населення – в народ, націю, як діалог у взаємообумовленості минулих, сучасних і майбутніх культур.

На сьогодні з початком третього тисячоліття світова культура являє собою світовий інтеграційний процес, де відбувається сплетіння, взаємопроникнення і змішування різних етносів та етнічних культур. Разом з тим стає досить помітним глибоке бажання кожної окремо нації зберегти свою культурну самобутність, свої національні цінності, і перш за все – мову, мистецтво, традиції, звичаї, свою етнічну ментальність. Відтак, виявляється, що людина у сучасній соціокультурній ситуації знаходиться на межі культур, взаємодія з якими вимагає від неї діалогічності, розуміння, повагу до культурної ідентичності та автентичності інших людей. В той же час її власна культурна ідентичність виявляється нестійкою, деформованою, зв'язки з культурними традиціями послабленими.

За цих обставин не можна не враховувати і таку особливість, як вплив на молоде покоління так званої загальної (масової) культури, котра немає своїх яких-небудь коренів і сприяє ослабленню, а подекуди й руйнуванню культурних традицій інших. Зараз можна лише передбачати, що взаємодія загальнолюдської (класичної), етнічної та масової культур буде являти собою найхарактернішу рису культури ХХІ століття. А відтак, які тенденції переважатимуть, буде залежати лише від самої людини, від її освіти, виховання (моралі), а також від ступеня включеності у той чи інший соціокультурний простір, від власного бажання зберегти культурну ідентичність, запозичити і набути певні нові культурні смисли життя.

Освіта у всі часи завжди виконувала культурозберігаючу функцію. Однак в сучасних умовах, коли суспільство досить відчутно вражено корупцією, насиллям, бездуховністю, коли втрачено взаємозв'язок поколінь і змінюються культурні традиції у нашому суспільстві, зберігати, охороняти, передавати чи відтворювати культурні зразки життя дуже нелегко. Однак кожен, хто має бажання, може їх опановувати через освіту. Тому зміст освіти дуже важливо наповнювати і збагачувати культурними цінностями і змістом. Культурний зміст освіти – це якраз і є особистий зміст.

Освіта – це частина культури, яка, з одного боку, живиться нею, а з іншого – впливає на її збереження і розвиток через людину. Щоб забезпечити підхід людини до суспільних цінностей та ідеалів культури, освіта має бути культуроспіввідносною. Це означає, що основним методом її проектування та розвитку повинен стати культурологічний підхід, що передбачає поворот усіх компонентів освіти до культури і до людини як до її творця і суб'єкту, котрий має здібності до культурного саморозвитку.

Нові сучасні пріоритети в освіті вимагають випереджувальних педагогічних технологій, за допомогою яких створюється особливе середовище навчання, коли вивчення інтегрованого змісту з певної конкретної спеціальності не лише узгоджується, але й спрямовується змістом загальнолюдських цінностей.

Таким чином, щоб студент не лише мислив цілісно, але й підкріплював свої думки відповідними поступками, що співвідносяться з високими моральними категоріями, як

достатньо справедливо заявляється А.Л.Бусигіною, він має вводитися в таке інтегроване поле понять спеціальностей і суміжних з нею галузей знань, культури, філософського осмислення оточуючого світу. Зазначене одночасно буде забезпечувати ефективне вирішення багатьох світоглядних, моральних, естетичних, психологічних і фізіологічних проблем становлення людини як освіченої особистості.

Зараз з достатньою очевидністю можна стверджувати, що сучасна традиційна підготовка вчителів і викладачів ВНЗ не відповідає вимогам інтеграції навчання, оскільки одночасно справедливим є передбачення, що повноцінне інтегроване навчання під силу лише високоосвіченим педагогам-фахівцям, що глибоко проникають у сутність інтегрованого матеріалу. Сутність високо професіонального педагогічного рівня викладача зводиться до того, що доступність у навчанні досягається максимально можливим спрощенням і концентрацією матеріалу без зниження його науковості та соціальної значущості. Такі компетенції і відповідний рівень викладання складний і досягається, зазвичай, у процесі звичайного, «спонтанного» принципу підготовки викладача через 20-25 років постійної самостійної роботи над собою.

Відповідно дуже важливо і варто постійно змінювати існуючі стереотипні підходи у навчанні студентів у ВНЗ та в інститутах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Глибока контекстна спеціалізація у конкретних галузях науки, вільне орієнтування в загальнокультурних (інваріантних по відношенню до різних спеціальностей) галузях знань, серйозна психолого-педагогічна підготовка, володіння методологічним апаратом і комунікативною технікою, високий креативний і моральний потенціал і відповідні компетенції – це лише невеликий мінімум якісних критеріїв, яким можна було б скористатися як достатнім для відбору й підготовки викладачів вищої професійної школи.

Тут не можна не виокремити як одну із головних характеристик якості особистості викладача, яка є його авторитетом, бо саме авторитет є основоположним фактором, який визначає відношення студентів до даної дисципліни. Однак студенти разом з тим ніколи не поважають найпрекраснішого викладача, який передає і ретранслює зміст підручника, ніякого особистого вкладу не зробивши в науку, навіть не беручи до уваги, у якій саме галузі такі здобутки викладач має. Така обставина формує очевидне протиріччя, сутність якого зводиться до того, що, з одного боку, основною метою діяльності є розвиток достовірно нового знання, а з другого – прилучення нових верств людства до уже відомих істин. Тут і в першому, і в другому випадку *об'єкти діяльності* різні: у першому – об'єктивні закономірності, що існують в природі і суспільстві, а в другому – люди. *Галузь проблем та інтересів* – різна: у першій вона відносно локальна, оскільки потрібно глибоко аналізувати все, що відноситься до досліджуваного питання; а у другій – достатньо широка, бо вивчати треба все, що може слугувати вдосконаленню людини і суспільства. *Критерії оцінки* також різні: у науковій вони відносно чіткі і небагато чисельні у зв'язку з обмеженням предметів дослідження; а в педагогічній, оскільки процес навчання проводиться з набагато більшою кількістю людей, що наділені різними висхідними даними (рівнем знань, характерами, мотиваціями, метою життя і навчання), – розмиті, багато чисельні і досить суперечливі і чітко невизначені.

Коло і мова спілкування теж різні: у розробників наукової проблеми, учених-колег воно відносно невелике, а їхня кваліфікація відносно високого рівня і однорідна. Це дозволяє спілкуватися за допомогою формальної мови, зрозумілої лише відповідно підготовленим, що чітко визначає всі запроваджувані поняття. У педагогічній діяльності коло осіб, що вивчають предмет, широке, знання їхні неоднорідні, а з окремих питань – недостатні. Відтак учнів (студентів) треба зацікавити, захоплювати ідеями. Мова спілкування має бути зрозумілою, ясною, образною і популярною. *Повтори* – у наукових публікаціях і доповідях не допускаються, а в дидактиці – життєво необхідні, оскільки без них неможливе засвоєння та опанування предмету. Адже лише під час висвітлення предмета з різних боків, з різних позицій можна дати найбільш повне уявлення про нього.

Особистість викладача на відміну від *особистості вченого* за типом – екстровертна. Їй властиві імпульсивність, ініціативність, різка зміна поведінки, спілкування, соціальна адаптивність. Викладачу більш властивим є розум соціальний, спрямований розгляд та аналіз міжособистісних стосунків і взаємозв'язків й особливо принциповий у прийнятті рішень, що торкаються людської долі, встановленню ієрархії цілей і ціннісних орієнтирів та орієнтацій.

Зрозуміло, що у житті не можна стверджувати про те, що є люди з чисто концептуальним або чистим соціальним розумом, але переважний тип мислення, безперечно, відбивається на їхній діяльності у тій чи іншій сфері. Відтак, учений (переважно «диференціатор») поглинає і засвоює інформацію, пізнає сам, зазвичай, працює в кабінеті, бібліотеці, лабораторії, а викладач (переважно «інтегратор») генерує інформацію, організовує процес найкращого її засвоєння студентами.

Висновки. Підводячи підсумок, стає очевидним, що діяльність вченого і викладача неідентичні – це два абсолютно різні види діяльності, однак, тут не можна ставити питання саме так, бо вони нерозривні. І тому, кажучи про рівень підготовки викладача для вищої школи й особливо акцентуючи увагу на вищі навчальні заклади саме педагогічного спрямування, варто ще раз повернутися до терміну «авторитет викладача» з суто психологічних поглядів, бо саме цей аспект є визначальною якістю особистості викладача. Практичний же аспект підготовки відповідного викладача, як правило, ведеться досить обережно окремими ініціативними групами і залишається лише сподіватися, що розв'язання цієї проблеми стане дійсно державною системою підготовки викладацьких кадрів для вищої школи, бо, по-перше, це вельми затратна частина у підготовці, виконанні наукових досліджень та захисті відповідно одержаних результатів у вигляді кандидатських чи докторських дисертацій, а, по-друге, будь-які зміни і перетворення, реформи та інновації, якщо вони дійсно претендують на успішну реалізацію і реальну підтримку у сфері освіти, мають починатися з системи випереджувальної ці реформи та інновації педагогічної освіти, а в особливих випадках – з перепідготовки педагогів, що вже працюють і мають певний стаж успішної роботи.

Третє тисячоліття ставить як **перспективу вирішення** такої невідкладної **проблеми**: відродження духовної культури, що тісно пов'язується з відродженням інтелігенції, створенням внутрішніх передумов для розвитку креативної індивідуальності. Виховання саме такої особистості передбачає розвиток духовних потреб у пізнанні і самопізнанні рефлексії, красоти, спілкування з рідними, друзями, природою, у творчості, автономії свого внутрішнього світу, пошуку сенсу життя, щастя, ідеалу. Освіта – як основа духовності, щоб стати і бути саме такою, повинна мати відповідний зміст, орієнтований на загальнолюдські цінності, світову і національну духовну культури: філософію, етику, естетику, знання людини та інші її компоненти.

Список використаних джерел:

1. Биков В.Ю. Теоретико-методологічні засади моделювання навчального середовища педагогічних систем відкритої освіти / Валерій Биков // Наукові записки. – Вип.77. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка. – 2008. – Ч. 1. – С.3-12.
2. Бусьгіна А.Л. Профессор – профессия. – Самара, 1999. – 276 с.
3. Величко С.П. Психолого-педагогічні чинники підвищення ефективності наукової творчості майбутніх учителів / С.П.Величко // Наукові записки. – Т.Х. – Кіровоград : КДПУ, 1995.
4. Величко С.П. Соціально-педагогічні чинники формування творчої педагогічної діяльності вчителя / С.П.Величко // Педагогіка і психологія. – Вип. 3. – 1996. – С.159-164.
5. Величко С.П. Сучасне освітнє середовище та його вплив на природничо-математичну і технічну освіту / Степан Величко // Наукові записки. – Вип.77. – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В.Винниченка. – 2008. – Ч. 2. – С.3-7.
6. Гончаренко С.У. Етика науки і етичний кодекс вченого / С.У.Гончаренко // Засоби і технології сучасного навчаль-

ного середовища : матеріали Міжнародної VII (XVII) науково-практичної конференції 20-21 травня 2011 року / відповід. ред. С.П.Величко. – Кіровоград : ТОВ «КОД», 2011. – С.3-12.

7. Профессиональная педагогика / под ред. С.Я.Батышева. – М., 1997. – 570 с.
8. Чернилевский Д.В. Дидактические технологии в высшей школе : учебн. пособие для вузов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.

Speech goes in the article about the pedagogical issues of the day, which arise up on the modern stage of community de-

velopment at the beginning of the third millennium in connection with training of high-professional pedagogical personnels, and in particular during preparation of teachers for higher professional school. The closely взаємопов'язані personal qualities open up, as it swims out from the analysis of intercommunications in соціумі and culture educations which are ponderable enough and meaningful for forming of pedagogical competence and authority of teacher VNZ.

Key words: development of education, higher school, pedagogical jurisdictions, teacher, personal qualities, authority.

Отримано: 16.05.2011

УДК 53(07)

С. П. Величко, О. С. Кузьменко

Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка

ЕЛЕКТИВНИЙ СПЕЦКУРС З ОПТИКИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ ФІЗИКИ

У статті розглянутий запропонований елективний спецкурс з оптики в умовах профільного навчання фізики. Курси за вибором у старшій школі забезпечують поглиблене та розширене вивчення профільних предметів, сприяють формуванню індивідуальної освітньої траєкторії старшокласників, орієнтують на усвідомлений та відповідальний вибір майбутньої професії.

Ключові слова: профільне навчання, елективний спецкурс, досліди, оптика, методика.

Постановка проблеми. Відповідно до Концепції (2003 р.), у системі шкільної освіти відбулось важливе перетворення: у старшій школі введено профільне навчання. Однією з основних проблем переходу до профільного навчання є практична відсутність навчально-методичного забезпечення цього процесу. Наявні підручники й посібники вимагають коригування і прилаштування до відповідного профілю як за змістом, так і за методичним апаратом. Створення відповідного навчально-методичного комплексу (різномірних посібників, збірників задач, наочних посібників, робочих зошитів тощо) за три роки до масового переходу на профільне навчання практично нездійсненне. Тому значної актуальності набуває розробка і запровадження елективних курсів в загальноосвітніх навчальних закладах різного типу і профілю.

Аналіз основних досліджень. Особливості профільного навчання фізики розглядалися в працях багатьох вчених, а саме С.П. Величка [1], С.У. Гончаренка [2], Т.П. Гордієнко [3], Л.Д. Костенко [5], В.В. Рибалка [7], В.П. Сергієнка [8], В.Д. Шарко [9] та ін. Однак сучасний стан навчально-методичного та матеріально-технічного і технологічного забезпечення навчання фізики залишається ще далеко не вирішеним.

Метою статті є з'ясування сутності елективного спецкурсу та його запровадження у процесі вивчення оптики в старших класах в умовах профільного навчання з фізики.

Виклад основного матеріалу. Досить велике значення та різномасштабне спрямування у профільних класах мають курси за вибором (елективні курси), це курси профільного доповнення, які поглиблюють та розширюють межі профільних предметів, розвивають і доповнюють їх зміст (деякі з них інтегрують зміст).

Метою розробки і запровадження у навчально-виховному процесі середніх ЗНЗ елективних курсів є орієнтація і спрямування учнів з урахуванням індивідуалізації навчання і його соціалізації; на підготовку до усвідомленого і відповідального вибору сфери майбутньої професійної діяльності. **Головною метою** запропонованого нами елективного курсу з оптики є формування в учнів фізичних знань з оптики, наукового світогляду і відповідного стилю мислення, розвитку в учнів експериментальних умінь і дослідницьких навиків з оптики, творчих здібностей і схильності до креативного мислення [6].

До завдань запропонованого елективного курсу з оптики відносяться:

- 1) формування в учнів системи фізичного знання на основі сучасних фізичних теорій (наукових фактів, понять, теоретичних моделей, законів, принципів) і розвиток умінь і навичок застосовувати набуті знання в пізнавальній практиці;

- 2) оволодіння учнями методологією природничо-наукового пізнання і науковим стилем мислення, усвідомлення сутності фізичної картини світу та застосування їх для пояснення різних фізичних явищ і процесів;
- 3) розвиток в учнів узагальненого експериментального вміння вести природничо-наукові дослідження методами фізичного пізнання (планування експерименту з оптики, вибір методу дослідження, обробка та інтерпретація одержаних результатів);
- 4) формування наукового світогляду учнів, розкриття ролі фізичного знання в житті людини і суспільного розвитку;
- 5) сприяння у самовизначенні учнів у виборі подальшої професійної діяльності;
- 6) створення позитивної мотивації навчання з обраним профілем;
- 7) ознайомлення учнів з основними видами діяльності обраного профілю;
- 8) активізація пізнавальної діяльності школярів та підвищення інформаційної та комунікативної компетентності учнів [6].

Вводячи в шкільну освіту елективні курси, необхідно враховувати, що мова йде не тільки про програми і навчальні посібники, але й про всю методичну систему навчання курсів у цілому. Адже профільне навчання – це не тільки диференційований зміст освіти, але, як правило, і по іншому побудований навчальний процес та адекватна методика його викладання.

У відповідності з Концепцією профільного навчання в старшій школі диференціація змісту навчання в старших класах здійснюється на основі різного співвідношення курсів трьох видів: базових, профільних, елективних. Кожен із курсів має свій внесок у вирішення профільного навчання. **Базові загальноосвітні предмети** відображають обов'язкову для всіх учнів інваріантну складову частину освіти і направлені на завершення загальноосвітньої підготовки учнів. **Профільні курси** забезпечують поглиблене вивчення окремих предметів і орієнтовані, в першу чергу, на підготовку випускників школи до майбутньої професійної освіти. **Елективні курси** пов'язані, перш за все, із задоволенням індивідуальних освітніх інтересів, потреб і нахилів кожного школяра. Саме такі курси стають важливим засобом побудови індивідуальних освітніх програм, оскільки найбільшою мірою пов'язані з вибором кожним школярем змісту освіти в залежності від його інтересів, здібностей, наступних життєвих планів [4].

Елективні курси ніби „компенсують” до деякої міри достатньо обмежені можливості базових і профільних предметів у задоволенні різносторонніх освітніх потреб старшокласників. Ця роль елективних курсів в системі профільного навчання визначає широкий спектр їхніх функцій і завдань.